

tala (evankeliumit). Yksikön valmistamaa käännöstä on vielä käsitelty erityisissä tarkastusjaoksissa, joissa suomen kieltä ovat valvoneet Matti Sadeniemi (Samuelin kirjat, Psalmit, Jesaja), Lassi Nummi (Saarnaaja), Aarre Huhtala (Daniel), Osmo Ikola (Markus) ja Tapani Lehtinen (Matteus). Lopullisen muotonsa käännösehdotus on saanut Aimo T. Nikolaisen johtamassa kaksitoistahenkisessä raamatunkäännöskomiteassa, jonka sihteerinä on Aarne Toivanen.

Nykyinen kirkkoraamattumme (KR) hyväksyttiin Vanhan testamentin (VT) osalta vuonna 1933 ja Uuden testamentin (UT) osalta 1938. Työn käynnistäminen uudelleen jo sukupolvea myöhemmin on kuitenkin hyvin perusteltavissa, sillä KR edustaa itse asiassa viime vuosisadan kieltä ja käännösihanteita. Sen kääntäjien tavoitteena oli mahdollisimman pitkälle ulottuva muodollinen vastaavuus alkutekstin ja käännöksen välillä; »suomenos koettaa sanallisesti seurata alkutekstiä ja välttää selittelevää, laventelevaa sanontaa» (Puukko 1946: 403). Tyyllillisesti komitea halusi tietoisesti liittyä vanhaan raamattu- ja kirkkokieleen ja käyttää mahdollisuuksien mukaan »vanhoja, käytännössä pyhittyneitä sanoja ja niiden mukaista lauserakennetta» (Puukko 1946: 390). Niinpä vuonna 1938 hyväksytty UT:n käännös on kauttaaltaan vanhoillisempi kuin vuoden 1912 käännösehdotus, jonka kirkolliskokous 1913 oli hyväksynyt väliaikaiseen käyttöön (ks. kritiikkiä Tunkelo 1938: 353—357).

Nykyinen komitea on lähtenyt uusille linjoille. Formaalin käännösihanteen on saanut tehdä tilaa dynaamisen vastavuuden periaatteelle. Käännöksen tehtäväksi katsotaan »välittää suomalaisille lukijoille mahdollisimman tarkoin alkutekstin asiasisältö ja sen emotionaalinen sisältö»; kielelliseksi tavoitteeksi asetetaan »selkeä, luonteva ja nykyaikainen suomen yleiskieli» (RKK:n osamietintö 1975: 20, 21). Vuonna 1972 ilmestyneen populaarikäännöksen »Uusi testamentti nykysuomeksi» (UTN) tavoitteet olivat pitkälti samat, joskin asiasisällön mahdol-

Uusi raamatunsuomennos

Kirkolliskokouksen vuonna 1973 asettama raamatunkäännöskomitea (RKK) on 1977—84 julkaissut näytteinä työstään ehdotukset eräiden Raamatun kirjojen uusiksi suomennoksiksi. Kyseessä ovat Samuelin kirjat, Aamos, Jesaja, Saarnaaja, Daniel, valikoima psalmeja sekä Matteuksen ja Markuksen evankeliumit. Pohjakäännöksen laatineissa yksiköissä ovat eksegeettistä ja filologista asiantuntemusta edustaneet Jussi Aro (Samuelin kirjat, Aamos, Jesaja, Daniel), Tapani Harviainen (samat paitsi Aamos), Timo Veijola (Aamos), Aarre Lauha (Saarnaaja) sekä Heikki Koskenniemi ja Esko Haapa (evankeliumit). Suomen kielen ja tyyllitaidon edustajina ovat mukana olleet Lassi Nummi (Aamos, Jesaja), Marja Itkonen-Kaila (Samuelin kirjat), Kirsi Kunnas (Psalmit), Pertti Nieminen (Saarnaaja), Hannu Launonen (Daniel) ja Aarre Huh-

Katsauksia

lisimman ymmärrettävää siirtämistä kohdekieleen pidettiin tietoisesti tyyliseikkoja tärkeämpänä (ks. Rintala 1972; Räisänen 1972; Ikola 1972; teologista polemiikka Parvio—Tiirilä—Koskenniemi 1973 ja vastaus siihen Räisänen 1973). RKK haluaa ottaa tasapainoisemmin huomioon sekä asia- että tyylinäkökohdat (vrt. Toivanen 1975, joka kuitenkin liioittelee sanoessaan UTN:n tähänneen »maksimaaliseen helpolukuisuuteen»).

Tähän mennessä julkaistujen käännösnäytteiden perusteella uskaltaa ilman muuta sanoa, että suomalaisen Raamatun luettavuus paranee RKK:n työn ansiosta aivan olennaisesti. Tekstiä voi nyt paljon helpommin kuin ennen seurata kokonaisuutena, kaikenlaisiin silmäänpistäviin detaljeihin takertumatta. Oma osansa elävään kokonaisvaikutelmaan on painoasullakin. Kuinka paljon hallaa lieneekään Raamatun ymmärtämiselle tehnyt tekstin pirstominen erillisiksi jakeiksi, kukin omana pikku kappaleenaan, mikä melkein pakottaa atomisointiin?

Nimenomaan VT on nyt RKK:n työn ansiosta saanut uuden ilmeen; komitea on tehnyt oivallista pioneerityötä. UT:n puolella tilanne näyttää hiukan toisenlaiselta. Kirkkoraamattuun verrattuna RKK on kyllä saanut aikaan uudet ja tuoreet evankeliumikäännökset. Se seuraa kuitenkin paljolti UTN:n jo viitoittamia polkuja, eivätkä poikkeamat »populaarikäännöksestä» mielestäni läheskään aina edes tyylillisesti ole poikkeamia parempaan suuntaan. Tässä asiassa on kuitenkin ole puolueeton arvostelija. Sitä paitisi ei ole odotettavakaan, että käännösten erot tulisivat erityisen selviksi suhteellisen helposti käännettävissä evankeliumeissa. Miten RKK tehtävästään selviytyy, ilmenee varsinaisesti vasta sen julkaistessa Roomalais- tai Toisen korinttolaiskirjeen käännöksensä. Seuraava näyte osoittaa joka tapauksessa, miten läheisesti RKK:n evankeliumit välistä — eivät aina — myötäilevät UTN:n käännöstä:

Matt. 2:2—5 UTN: »He kysyivät: 'Missä se hiljattain syntynyt juutalaisten kunin-

gas on? Me näimme hänen tähtensä nousevan taivaalle ja tulimme osoittamaan hänelle kunnioitustamme.' Sen kuullessaan kuningas Herodes pelästyi, ja samoin koko Jerusalem. Kuningas kutsui koolle ylipapit ja lainopettajat ja tiedusteli heiltä, missä Messiaan oli määrä syntyä. 'Juudean Beetlehemissä', he vastasivat, 'sillä näin on profeetta kirjoittanut --.'

RKK: »He kysyivät: 'Missä se äskettäin syntynyt juutalaisten kuningas on? Me näimme hänen tähtensä nousevan taivaalle ja tulimme osoittamaan hänelle kunnioitustamme.' Kuullessaan tästä kuningas Herodes pelästyi, ja hänen kanssaan koko Jerusalem. Hän kutsui koolle kaikki kansan ylipapit ja lainopettajat ja tiedusteli heiltä, missä messiaan oli määrä syntyä. 'Juudean Betlehemissä', he vastasivat, 'sillä näin on ilmoitettu profeetan kirjassa --.'

Uuden käännöksen tekstipohja

Minkään VT:n käännöksen pohjaksi ei voi ajatella muuta tekstiä kuin juutalaisten oppineiden säilyttämän heprealaisen ns. masoreettisen tekstin. Tämä teksti on säilynyt suhteellisen hyvin, mutta virheetön se ei ole eikä sitä voi seurata orjallisesti. Kääntäjä joutuu käyttämään apunaan ennen muuta vanhoja käännöksiä, joista tärkein on ennen ajanlaskumme alkua syntynyt kreikkalainen Septuaginta. RKK on korjannut masoreettista tekstiä Septuagintan pohjalta jonkin verran rohkeammin kuin KR, mikä näkyy erityisesti Samuelin kirjoissa. 1. Sam. 6 kerrotaan, miten filistealaiset palauttivat Israeliin »liitonarkun» (KR: arkin), ryöstämänsä kulttiesineen, joka Bet-Semesissä otettiin iloiten vastaan. Masoreettista tekstiä seuraavan KR:n mukaan Herra suhtautuu iloon yllättävästi: »Mutta Herra surmasi Beet-Semeksen miehiä sentähden, että he olivat katsoneet Herran arkkia; hän surmasi kansasta seitsemänkymmentä miestä, viisikymmentä tuhatta miestä -- » (Jae 19). RKK täydentää Septuagintan perusteella: »*Bet-Semesin asukkaista vain Jonkonjan suku ei iloinnut nähdessään Herran arkun. Siksi Herra iski siitä kuoliaaksi*

seitsemänkymmentä miestä --.» Jälkimmäisen luvun — 50 000 — RKK on epäilemättä sen mahdollisuuden takia jättänyt pois, vaikka se myös Septuagintan tekstiin sisältyy. Muita huomattavia Septuagintan mukaisia lisäyksiä on mm. kohdissa 1. Sam. 10:1, 14:41 ja 29:10. 1. Sam. 9 tekstiä on kohennettu siirtämällä jae 9 — alkuaan ilmeisesti reunahuomaus — jakeen 11 jälkeen. Tämäntapaisista ratkaisuista komitea tekee selkoa käännökseen liitetyissä selityksissä. RKK:n linja on normaalien eksegeettisten käsitysten mukainen; ratkaisut eivät sisällä mitään omituisuuksia. On vain syytä toivoa, että selityksetkin painetaan aikanaan myös virallisiin Raamattuihin. Lukijalla lienee oikeus tietää, milloin hänen edessään oleva teksti perustuu yksiselitteiseen alkutekstiin, milloin taas hypoteettiseen rekonstruktioon.

Yllättävään ratkaisuun komitea kuitenkin on päätenyt liittäessään Danielin kirjan 3. lukuun Septuagintasta pitkän tekstijakson (3:24—90), joka sisältää tuliseen pätsiin (RKK: uuniin) heitettyjen miesten rukouksen ja kiitosvirren. Tämä jakso ei voi olla alkuperäinen; miesten nimetkään eivät täsmää aramealaisen tekstin kanssa. Komitea kertooakin siirtäneensä tekstin apokryfikirjoista tähän siksi, että sillä on »vanhastaan ollut tärkeä sija kristillisen kirkon liturgiaperinteessä». Argumentti oudoksuttaa. Jos sitä ryhdyttäisiin johdonmukaisemmin soveltamaan, olisi pohja hetkessä poissa koko tekstikriittiseltä työltä, jota komitea yleensä tunnollisesti suorittaa. Esimerkiksi Isä meidän -rukouksen loppuylistys (Matt. 6:13b), jonka RKK oikein on jättänyt Matteuksen evankeliumista pois, kuuluu toki liturgiaperinteeseen jos mikään.

UT:n käännöstyössä pohjatekstinä joutuu käyttämään tekstikriittistä rekonstruktiota. Nykyisen KR:n valmistanut komitea otti aikanaan ratkaisevan askelen uuteen suuntaan hylätessään perinteen patinoiman mutta heikkoihin käsikirjoituksiin perustuneen ns. *textus receptus* ja valitessaan ajan moderneimman

edition. Tekstikriittinen tutkimus on tällä vuosisadalla toki edistynyt, uusia papyruskatkelmia on löytynyt ja uusia editioita laadittu. Muutokset, joita tekstikriittiki KR:n tekstiin verrattuna aiheuttaa, ovat kuitenkin vain hienosäätöä. RKK on tehnyt luonnollisen ratkaisun ottaessaan työnsä pohjaksi Nestlen—Alandin edition (26., kokonaan uusittu painos vuodelta 1979). Sitä ei kuitenkaan ole seurattu mekaanisesti, vaan komitea on yksityiskohdissa tehnyt itsenäisiä ratkaisuja (esim. Mark. 7:4).

Herran rukouksen loppuylistys, joka varhemmista käsikirjoituksista puuttuu, on siis poistettu (mutta mainitaan alaviitteessä). Viitteessä todetaan myös, että Markuksen evankeliumi päättyi alkuaan jakeeseen 16:8; se ei siis enää kertonut ylösnousseen Jeesuksen ilmestymisestä. RKK on kuitenkin säilyttänyt epäperäisen lopun Mark. 16:9—20, tosin hakasulkeissa. Samoin on aiotu menetellä toisen myöhemmin lisätyn jakson Joh. 7:53—8:11 (Jeesus ja aviorikoksesta tavattu nainen) suhteen. Perusteluksi viitataan kertomusten »liturgiseen merkitykseen» (osamietintö 1975: 17); Markuksen evankeliumiin liitetyssä alaviitteessä epäperäinen loppu lisäksi todetaan »luotettavaksi katsotuksi perimätiedoksi».

Tällaisia ratkaisuja tehdessään RKK on luopunut omasta tarkan käännöksen ihanteestaan, jonka mukaan »arviointiperusteena pidetään ensisijaisesti sitä käsitystä, mikä voidaan muodostaa *alkutekstin kirjoittajan tarkoituksesta*» (osamietintö 1975: 20, kurs. minun). Jos Markuksen evankeliumi päättyi jakeeseen 16:8 (niin RKK), kirjoittajan tarkoituksena on varmasti ollut antaa teokselleen salaperäinen, yllätyksellisyydessään vaikuttava loppu. Evankeliumi päättyi tällöin mainintaan, että tyhjän haudan nähneet naiset pakenivat järkyttyneinä — eivätkä pelkonsa takia kertoneet kenellekään mitään. Erikoinen loppuakordi sopii hyvin tämän evankeliumin yleisävyyn: Markus tähdentää — toisista evankelijoista poiketen — muuallakin voimakkaasti, miten lähimmätkin ymmärsivät Jeesuksen vää-

Katsauksia

rin, alusta loppuun. Jakeen 8 dramaattinen teho on pilalla, kun sitä seuraa vain hentojen hakasulkujen erottamana jonkun hyvää tarkoittaneen lukijan selostus Jeesuksen ilmestyksistä. Jos lisäystä ei rohjeta jättää pois, sen voisi ainakin painaa petiitillä. Sillä, sisältääkö epäperäisen loppu luotettavaa vai vähemmän luotettavaa traditiota, ei tietenkään ole merkitystä, jos tavoitteena todella on alkupe- räisen kirjoittajan tarkoituksen välittäminen käännöksen lukijoille.

Sananvalinta

RKK on paljolti luopunut käyttämästä KR:n »käytännössä pyhittyneitä sanoja». Edellisen komitean puheenjohtaja totesi aikanaan, ettei »suitevainen kynttilänsydän» ole arkeologisesti tarkka ilmaus, »koska muinaiset israelilaiset eivät käyttäneet kynttilää, vaan lampua»; »suitevainen lampun sydän» olisi hänestä kuitenkin ollut liian proosallinen Jesajan tekstiin (Puukko 1946: 394). RKK on luopunut kynttilästä ja puhuu »lampun himmeästä liekistä». Runollisuus on tästä tuskin kärsinyt.

Oikea paasto ei enää merkitse, että »taritset elannostasi isoavalle» (KR) vaan että »annat nälkäiselle omastasi». Jumalansa hylänneet eivät »voivota mielimurteis- saan», vaan »valittavat mieli murtuneena». Ennen »hempeästä ja hekumallisesta» tytär Babylonista on tullut »hieno ja hehkeä», eikä »surutalon» vastakohtana enää ole »ilotalo» (!) vaan »huvipaikka». Missä ennen jalopeurat kiljuivat, siinä karjuvat nyt leijonat. Hallitsijasuvut eivät liity toisiinsa ihmissiemenellä vaan avio- sitein.

Silti hepreaa on usein myötälty niin pitkälle kuin ymmärrettävyys on sallinut. RKK:nkin käännöksessä syödään »maan hyvyttä». Satunnaisesti voidaan käyttää jopa ilmausta, joka on muodoltaan lähempänä alkutekstin sanontaa kuin KR: »maan kasvot» peittyvät hedelmiin (KR: »maanpiiri»).

Heprealainen idiomi »polttaa tulella»

on tehnyt tilaa suomalaiselle: »polttaa poroksi». »Tulinen pätsi» on nyt »tulinen uuni» (mutta eikö *palava* uuni olisi idio- maattisempi?). Nisusta on tullut vehnä, erämaasta autiomaata. »Veisatkaa Herralle uusi virsi» ei ehkä olisi ollut kohtuutto- man vanhahtava kehotus, mutta sekin on vaihtunut uuteen: »laulakaa Herralle uusi laulu». Ylkä on sulhanen (paitsi hääsere- monioihin kuuluvassa huudossa Matt. 25:6, missä vanha sana on säilytetty). Arkeologisesti korrekti »malka» on vuori- saarnassa (Matt. 7:4, 5) vaihtunut »seipäa- seen». Sananvalinta on ehtinyt ärsyttää useita lukijoita, mutta ehkäpä monelle elävästä elämästä tuntematon malka oli- kin tajuttu tavallista suuremmaksi ros- kaksi silmässä? Jeesuksen käyttämä kuva on drastinen — aivan niinkuin kuva kamelista ja neulansilmästä — ja jos »seiväs silmässä» hätkähdyttää, se välittää alku- tekstin sävyn melko hyvin. Tosin »riuku» olisi ollut arkeologisesti moitteeton ja lisäksi sointunut yhteen »rikan» kanssa.

Myös uskonnonhistoriallista termistöä on uudistettu. Liitonarkin tilalla on arku, »koska arkki ei suomessa ilmaise sel- laista laatikonmuotoista esinettä, jollai- sesta tässä on kysymys». Tulevaisuus näyttää, onko komitealla rohkeutta pu- hua myös vaikkapa Nooan laivasta. Jok- seenkin käsittämätön »näkyleipä» (näky = näkösällä oleva), jonka jo UT 1912 korvasi »esiinpanoleivällä», on vaihtunut uhrileipään; »kirjanoppinut» on nyt lain- opettaja.

»Hävityksen kauhistus» on suomessa tullut siivekkääksi sanaksi, mutta sanon- nan merkitys on samalla muuttunut (»huoneessa vallitsi hävityksen kauhis- tus»). RKK:n »turmion iljetys» voi tuntua oudolta mutta viestii juuri sellaisena jo- takin alkutekstin salaperäisyydestä. Al- kuaan, Danielin kirjassa, kyseinen pei- teilmaus viittaa sortajakuningas Antio- khos Epifaneen Jerusalemin temppeeliin si- joittamaan Zeuksen alttariin. Danielin näyssä ei enää puhuta pedoista vaan »eläimistä». Tämä muutos on epäonnis- tunut, minkä komiteakin huomannee viimeistään Johanneksen ilmestystä kään-

täessään — vai onko tarkoitus, että vastedes puhuisimme Antikristuksesta »Ilmestyskirjan eläimenä»? (2. Sam. 21:10 on tehty päinvastainen muutos: eläimistä on tullut petoja. Alkukielessä on molemmissa yhteyksissä sama sana.)

Varsinaista uskonnollista perussanas-toakin on tarkistettu. Iankaikkisesta on tullut ikuinen ja Jumalan juhlavasta »Vanhaikäinen»-nimityksestä »Ikiaikainen». »Tehkää parannus» on nyt hyvin perustein »kääntykää». »Ulkokullatun» korvaa yhtäällä tekopyhä, toisaalla teeskentelijä. Yksi vastine riittäisi; »teeskentelijä» olisi sävyiltään sopivampi. Profetoinnisen suomalaisena vastineena esim. Aamos 1:12 ei enää ole ennustaminen vaan julistaminen; muutos on hyvä ja auttaa paremmin ymmärtämään VT:n profettojen »toimenkuvaa».

»Seipään» ohella aiheutti Herran rukouksen »kiusauksen» vaihtuminen »koetukseen» (Matt. 6:13) taannoin kiukkuisiakin maallikkojen kommentteja. Tekstissä on kuitenkin kysymys juuri koetuksesta tai koettelemuksesta: odotetusta ja pelätyistä lopun ajan ahdingosta. Tältä osin käänös osuu oikeaan, joskaan lukija ei ilman lisäselityksiä voi ymmärtää, mistä »koetuksesta» se puhuu. Sen sijaan voisi kritikoida verbin valintaa. »Älä anna joutua» vaikuttaa apologetiselta sievistelyltä; vanha »älä saata» pysytti langat aivan oikein Jumalan kädessä.

Ongelmallisena pidän »pelätä»-verbin käsittelyä VT:ssa. VT puhuu paljon Jumalan pelkäämisestä. On vaikea päätellä, missä määrin kysymys on todella pelon tunteesta ja missä määrin haalistuneesta fraasista, mutta RKK tuntuu kyllä olevan »pelon» poistamisessa liian pitkälle. Pelkäämisen tilalla on kunnioittaminen, Herraa pelkääväisten paikalla Herran palvelijat, ne jotka pitävät Herran mielessään tai yksinkertaisesti vain hänen »omansa». KR:n »sinun tykönäsi on anteeksiantamus, että sinua peljättäisiin» (Ps. 130:4) kuuluu nyt: »Mutta sinä suot armon ja annat anteeksi, ja me pysymme sinun ominasi.» Käänös on oudon vapaa ja vaisukin. 1. Sam. 11:7 kyllä kerrotaan

Herran saattaneen koko kansan »pyhän pelon valtaan». »Herran sotien» karmaisevassa ilmapiirissä vähempi ei tulisikaan kysymykseen. Mutta »pyhä pelko» sopisi paremmin psalmeihin, joissa nyt puhutaan Herran kunnioittamisesta ja palvelimisesta; Samuelin kirjan kohdassa KR:n »Herran kauhu valtasi kansan» tekee alkutekstin sanonnalle ja sävyille paremmin oikeutta (vaikka syntaktisesti onkin hiomisen tarpeessa). RKK:n Daniel kuitenkin rukoilee oikein: »Herra, sinä olet suuri ja *pelättävä* Jumala --.»

Kielikuvat

Luontevan nykysuomen tavoittelu on johtanut monien heprealle ominaisten kielikuvien korvaamiseen toisilla. Jumala ei yleensä ole »kallioni», vaan turvani. Israelilainen puhuu metonymisesti paljon »luista». KR:n psalminlaulaja odottaa, että »ihastuisivat ne luut, jotka särkenyt olet»; RKK:n runoilija pyytää: »elvytä mieli, jonka olet murtautunut». Tavallista idiomia »me olemme sinun luutasi ja lihaasi» on myös hiukkasen muunnettu: olemme »samaa lihaa ja verta» (heprealaisperäinen fraasi tosin tämäkin). Suomalaiselle outoa on myös »sarven» käyttö voiman symbolina. »Minun sarveni kohtaa korkealle Herrassa», rukoilee Hanna (1. Sam. 2:1 KR). Uudessa käänöksessä hän nostaa päänsä pystyyn Herran voimalla. Mielestäni tämäntyyppiset kuvat on onnistuneesti korvattu suomeen paremmin luontuvilla.

Säilytettyjä sanoja ja sanontoja

Joitakin sellaisia sanoja, jotka olisi hyvin voinut korvata toisilla, RKK on toisaalta säilyttänyt. Seuraavat esimerkit ovat kaikki peräisin evankeliumien käänöksistä. Tämä on oireellista. Komitea näyttää omaksuneen UT:a kääntäessään josakin määrin konservatiivisemman linjan kuin VT:n kääntämisessä.

Idästä saapuu juutalaisten kuningasta kumartamaan edelleenkin »tietäjiä».

Katsauksia

Yleensä nykykäännökset puhuvat astrologeista tai tähtien tutkijoista. »Publikaa-ni» ei ole muuttunut tullimieheksi eikä veronkantajaksi. Hebraismi »taivasten valtakunta» on säilytetty (sana »taivaat» ei hepreassa lainkaan esiinny yksiköllisenä; sitä paitsi taivas on mainitussa idiomissa »Jumalan» kiertoilmaus). »Lavea» tie tuntuu tarpeettomalta arkaismilta, kun sen vastakohtana ei kuitenkaan ole kaita tie, vaan »kapea» (Matt. 7:13—14). Jeesus ottaa RKK:nkin käännöksessä kantaa »isien perinnissäöntöjä» vastaan. Sanonta on tarpeettoman johdatteleva, jo itsessään kielteisen sävyinen. Olisi parempi puhua perinteestä tai perinteistä.

Komitea on säilyttänyt termin »opetuslapsi», »koska se on ilmeikäs ja tunnearvoltaan jopa lämmin». »Vaihtoehtoa *oppilas* on myös harkittu, mutta se ei tuo ilmi sitä läheistä läpi vuorokauden jatkuvaa suhdetta opettajaan, mistä tässä on kysymys» (osamietintö 1975: 34). Tokkopa »opetuslapsi»-sanakaan »läpi vuorokauden jatkuvaa suhdetta» ilmentää; ei ainakaan RKK:n Nykysuomen sanakirjasta siteeraamissa esimerkeissä: »Rousseau, Tolstoin opetuslapset», »suurempien mestarien nöyrä ja kuuliainen opetuslapsi» jne. Eikö nykymaailmassa pikemminkin »opetuslapseksi» voi tulla vaikkapa mestarin kirjoja lukemalla, kun taas »oppilas» viittaa konkreettiseen työskentelyyn opettajan kanssa? Ikolan mukaan »opetuslapsi»-sana on selvästi ylätyylinen eikä sitä juuri käytetä uskonnollisen kielen ulkopuolella (1972: 333). Kun karjankasvattaja Aamos korostaa eroaan ammattiprofettoihin, hän kiistää olevansa »profeetan *oppilas*». Tässä ei RKK eikä edes KR puhu »opetuslapses-ta», vaikka heprean »profeetan poika» (!) viittaa nimenomaan kiinteän yhteisön jäsenyyteen.

»Voimakkaiden uskonnollisten assosiaatioiden» (osamietintö 1975: 34) takia RKK on säilyttänyt myös sanan »autuas». Se esiintyy sekä vuorisaarnan juhlavassa avauksessa että psalmeissa ja Jesajan kirjassa. Komitea on kuitenkin lipsunut linjastaan Danielin kirjan lopussa, jossa en-

keli uskonnollisten assosiaatioiden kyllä-tämässä kontekstissa julistaa: »*Onnellinen* se, joka jaksaa odottaa --.» En oikein ymmärrä, miksei »onnellista» olisi voinut käyttää muuallakin. Nykysuomessa »autuas»-sanassa assosiaatiot ovat helposti koomisia (autuas tietämättömyys, autuaammille metsästysmaille).

Perinteinen »evankeliumi» on useimmiten suomennettu luontevasti »ilosanomaksi» tai »hyväksi sanomaksi». Muutamassa kohdassa kreikkalaisen termin väännös on kuitenkin haluttu säilyttää. Matteuksen evankeliumin selityksissään (1983: 102) komitea lausuu pysyttäneensä *evankeliumin* »teknisenä terminä». Teknisen ja muunlaisen käytön välinen raja on kuitenkin veteen piirretty viiva. Markuksen kuvaus Jeesuksen julkisen toiminnan alkamisesta kuuluu nyt: »-- Jeesus palasi Galileaan ja julisti Jumalan *evankeliumia*. Hän sanoi: ' -- Kääntykää ja uskoka *hyvä sanoma!*'» (Mark. 1:14—15). Alkutekstissä esiintyy kahteen kertaan *euangelion*. Miksi termin käyttö suorassa esityksessä olisi vähemmän »teknistä» kuin paria riviä aiemmin epäsuorassa? Rinnakkaiskohdassa Matt. 4:23 Jeesus julistaakin »ilosanomaa» (epäsuorassa esityksessä). »Teknisempää» *euangelion*-termin käyttöä kuin Markuksen evankeliumin avauksessa (Mark. 1:1) on vaikea kuvitella; sana kuvaa siinä Jeesuksen toimintaa kokonaisuutena. RKK kääntää: »*Ilosanoma* Jeesuksesta Kristuksesta -- lähti liikkeelle näin --.» »Ilosanoma» sopisi hyvin »evankeliumin» vastineeksi kaikkialla.

Myös »ilosanomaan» liittyvissä geneettivimääritteissä on turhaa kirjavuutta. Jeesus julistaa Matt. 4:23 ilosanomaa *Jumalan* valtakunnasta mutta Matt. 9:35 *taivasten* valtakunnasta. Alkutekstissä on yksi ja sama ilmaus (»evankeliumi valtakunnasta»).

»Vanhurskas»-sanue ja sanakonkordanssin ongelma

Periaateselvittelyssään RKK selkeästi luopuu »sanakonkordanssista»: samaa

alkukielen sanaa ei tarvitse pyrkiä kääntämään aina samalla suomalaisella tavalla. Komitea on »katsonut parhaaksi lähestyä tekstiä merkitysrakenteesta käsin ja pyrkiä ilmaisemaan sen sisältämän informaation mahdollisimman luontevalla suomen kielellä». Sanoihin, joiden merkitysalue on »niin laaja ja monivahainen, ettei niiden kääntäminen jatkuvasti samalla sanalla antaisi lukijalle riittävän selvää ja monipuolista käsitystä tekstin sisällyksestä», kuuluu esim. KR:n *vanhurskas* johdoksineen. Komitean mielestä »vanhurskas» on kyllä syytä säilyttää useassa kohdassa. »Silloin kun tämän sanueen monimerkityksisyys voi johtaa virheellisiin tulkintoihin, se kuitenkin on korvattu jollakin muulla vastineella --» (osamietintö 1975: 20, 21).

Tekstiyhteys — VT:n runoudessa myös rytmi ja alkusointu — ovatkin ratkaisevasti vaikuttaneet siihen, mitä käännösvastineita kulloinkin on valittu heprean *sdq*-juurisille sanoille. KR käyttää melko johdonmukaisesti (ei aina) sanoja »vanhurskas», »vanhurskaus» ja »tehdä ~ tulla vanhurskaaksi». RKK:n käännös sisältää ainakin seuraavat käännösvastineet. 1) Adjektiivit: vanhurskas, oikeamielinen, oikeudenmukainen, vakaa, vilpitön, rehellinen, pelastettu; »sinä olet minua vanhurskaampi» on nyt »sinä olet oikeassa, minä väärässä». 2) Substantiivit: vanhurskaus, oikeus, oikea(t), oikeat tuomiot, oikeamielisyys, oikeudenmukaisuus, (oikeus ja) kohtuus, syyttömyys, hurskaus, (Jumalan) tahto, siunaus, hyvyys, uskollisuus, uskollinen hyvyys, pelastusteat, pelastuksen teot, pelastava vanhurskaus, voitto. 3) Verbi: tehdä oikeutta, osoittaa syyttömyys, julistaa syyttömäksi; (passiivinen tai refleksiivinen käyttö:) osoittaa olevansa oikeassa, saada pelastus.

Luettelot kertovat paljon sanojen käytötyhteyksistä. Juridiset konnotaatiot ovat hallitsevia, mutta kunkin listan loppupäässä on ilmauksia, jotka viittaavat pikemminkin Jumalan haluun ja valtaan toteuttaa hyvät suunnitelmansa ihmisten parhaaksi. Näitä sävyjä — jotka tulevat Paavalin kielessä tärkeiksi — ei »van-

hurskas»-sanueen käyttö suomessa pysyisi välittämään (jos se yleensäkin mitään viestii). KR:n mukaan Samuel sanoo jäähyväispuheessaan: »minä haastan teidät tuomiolle Herran edessä kaikista Herran vanhurskaista teoista, jotka hän on teille ja teidän isillenne tehnyt». RKK:n käännös on selkeämpi: »minä tutkin vielä kanssanne Herran edessä kaikki ne *pelastusteat*, jotka hän on tehnyt teille ja isillenne». »Vanhurskaus»-sanan monikko viittaa tekoihin, jotka Jumala on tehnyt sulasta hyvydestään Israelia kohtaan — ei »oikeudenmukaisuutensa» tähden, sillä pelastusteat ovat tulleet kansan osaksi ilman ansioita. Tästä syystä RKK:n käännöstä Dan. 9:16 onkin pidettävä vääränä. Daniel rukoo, että Jumalan viha ja suuttumus Jerusalemia kohtaan sammuisi. KR ilmaisee pyynnön perustelun sanoin »kaiken vanhurskautesi tähden», RKK: »Herra, sinä olet aina *oikeudenmukainen*». Mutta rukouksesta ilmenee selvästi, että rukoilija kokee Jerusalemia kohtanneen rangaistuksen hyvinkin oikeudenmukaiseksi ja ansaituksi (»meidän syntiemme tähden ja isiemme rikkomusten vuoksi --»). Se »vanhurskaus», johon hän voi vedota, ilmenee päinvastoin tiukasta oikeudenmukaisuudesta *luopumisessa*. Jokin sen tapainen käännös kuin »hyvydessäsi uskollinen» ilmaisisi rukouksen sisällön paremmin.

UT:ssa *sdq*-juurisista sanoja vastaa *dikaios*-sanue. Jo KR on höllentänyt tiukkaa sanakonkordanssia puhuessaan kyllä enimmäkseen »vanhurskaista» mutta välillä myös »hurskaista». RKK:n evankeliumikäännöksissä vastineita on useampia. Adjektiivilla on käännösvastineet vanhurskas, hurskas, lakia kunnioittava, Jumalan mies, Jumalan oma ja synnitön. Viimeksi mainittu käännös (Matt. 9:13, Mark. 2:17) on ehdottomasti väärä. Ei kukaan juutalainen, joka otti Jumalan lain vakavasti, kuvitellut itseään synnitömäksi, eikä Jeesuskaan sitä voi tarkoittaa. Substantiivilla *dikaiosyne* taas vastaavat vanhurskaus, Jumalan vanhurskas tahto ja Jumalan tahdon noudattaminen. *Dikaiosyne* on Matteuksen evankeliumis-

Katsauksia

sa — toisin kuin Paavalin kirjeissä — tunnetusti aina *etiikkaan* (eikä »pelastusoppiin») liittyvä termi. Kaksi viimeksi mainittua käännösvastinetta tekevät asian selväksi, esim. Matt. 5:10: »Autuaita ne, joita Jumalan tahdon noudattamisen vuoksi vainotaan». Kun RKK kuitenkin toisissa kohdissa tyytyy »vanhurskaus»-sanaan, luterilainen lukija herkästi tajunnee sen »paavalilaisittain». Sanonta »autuaita ne, joilla on vanhurskauden nälkä ja jano» (Matt. 5:6) viittaa aivan samaan Jumalan tahdon noudattamiseen kuin 5:10. Matt. 21:32 on tulkittu harhauttavasti: »Johannes avasi teille vanhurskauden tien --.» Matteuksen kontekstissa kysymys epäilemättä on oikean elämän vaatimuksesta, jonka Kastaja esitti; UTN:n käännös »Johannes näytti teille oikean tien» on oikeampi. Kohta sopii näytteeksi vaikeuksista, joita dynaamiseen käännöstapaan kuuluva implisiittisen merkitysäineksen eksplikointi synnyttää. KR:n formaali käännös »Johannes tuli teidän tykönnö vanhurskauden tietä» vastaa rakenteeltaan täysin alkutekstiä. Voi kysyä, ovatko sekä UTN että RKK menettelleet liian vapaasti».

Verbi *dikaioun* esiintyy Matteuksella kahdesti. Toisella kertaa RKK kääntää »julistaa syyttömäksi». Toisella kerralla se vain iskevästi toteaa: »Viisauden teoista Viisaus tunnetaan!» (Matt. 11:17).

RKK on siis osaksi luopunut sanakordanssista »vanhurskas»-sanueen yhteydessä. Perinteinen käännösvastine on silti melko runsaassa käytössä. Lisäksi komitean 1975 esittämästä mietinnöstä ilmenee, että vanha termistö säilytetään kohdissa, jotka ovat UT:n teologian kannalta keskeisiä. »Uskosta vanhurskautettuina meillä siis on rauha Jumalan kanssa», alkaa Roomalaiskirjeen 5. luku; Kristus »on vuodattamalla verensä tehnyt meidän vanhurskaiksi» (Room. 5:1, 9; ks. osamietintö 1975: 35). Olisi ennenaikaista ryhtyä arvioimaan tätä perusratkaisua ennen kuin Paavalin kirjeiden käännökset on julkaistu. Sanakordanssista luopuminen, mikä on elävöittänyt VT:n uuden käännöksen kieltä, saa joka tapauk-

sessä aikaan, että Paavalin »vanhurskauttaa»-verbi jää ikään kuin ilmaan. Lukija ei löydä sen vanhatestamentillisiä juuria, kun sellaisissa kohdissa kuin Jes. 45:25 on käytetty muita ilmauksia. Lisävaikeuksia aiheuttaa se, että Paavali käyttää termijään omintakeisen rohkeasti, välistä lähes kielenvastaisesti. Tavallisessa raamatullisjuutalaisessa kielenkäytössä kyseinen verbi viittaa oikeassa jumalasuhteessa elämiseen (vrt. Matteuksen-käännöksen puheeseen Jumalan tahdon noudattamisesta). Paavali sen sijaan käyttää sitä oikeaan jumalasuhteeseen pääsemisestä, elämän muutoksesta. Niinpä tunnettu konflikti Paavalin ja Jaakobin välillä perustuu ainakin osaksi »vanhurskauttaa»-termin erilaiseen kielelliseen ymmärtämiseen. Kun Paavali sanoo, »ettei ihminen tule vanhurskaaksi lain teoista, vaan uskon kautta» (Gal. 2:16 KR) ja Jaakob, »että ihminen tulee vanhurskaaksi teoista eikä ainoastaan uskosta» (Jaak. 2:24 KR), kirjoittajat ymmärtävät *dikaiousthai*-verbin eri tavoin. On ilmeistä, että raamatunkääntäjä on mahdollottoman tehtävän edessä. Tai paremminkin: käännökseltä odotetaan liikaa, jos sen itsessään, ilman selityksiä, kuvitellaan aavaavan tekstien salaisuudet lukijalle. Dynaaminen käännöstapa, johon liittyy sanakordanssista luopuminen, auttaa ymmärtämään kulloinkin käsillä olevaa tekstiä kokonaisuutena. Sen sijaan se saattaa vaikeuttaa lukijan pyrkimyksiä suhteuttaa kyseinen teksti toisiin teksteihin, Raamatun omiin ja muihin.

RKK on tiedostanut ongelman mutta ei ratkaissut sitä (ja ratkaisematonhan se onkin). Komitea tekee periaatteessa eron sellaisten sanojen välillä, joihin yhdenmukainen kääntäminen ei sovi (kuten »vanhurskas»-sanue) ja sellaisten, joissa sanakordanssia voi noudattaa »varsin pitkälle». Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat »laki», »liitto» ja »sovitus». Niiden kääntämisessä »voi pyrkiä mahdollisimman suureen johdonmukaisuuteen, jotta lukija voi itsenäisesti perehtyä tekstin teologiseen sisältöön» (osamietintö 1975: 20—21). Ilmeisesti ajatuksena siis on, että

lukija voi — mahdollisesti aikanaan tehtävän hakusanakirjan avulla? — tutkia, miten esim. termejä »liitto» ja »sovitus» on Raamatun eri osissa käytetty, ja näin muodostaa itselleen teologista kokonaiskuva. Tällaiset yritykset on kuitenkin tuomittu epäonnistumaan. Mistä näet tavallinen lukija voi tietää, mitkä sanat on käännetty »johdonmukaisesti» ja mitkä toisin? Liitetäänkö uuteen Raamattuun luettelo niistä tärkeistä sanoista, jotka on pyritty kääntämään sanakonkordanssia noudattaen?

Ongelmaa valaisee näkökohta, jonka komitea taannoin alustavien käännös-näytteidensä yhteydessä esitti. RKK säilytti tuolloin ilmauksen »Jumalan rakkaus on *vuodatettu* sydämiimme» (Room. 5:5), vaikka totesikin: »kuva ei ole välittömästi tajuttavissa, minkä vuoksi eräät modernit käännökset puhuvat sydämen 'täyttämisestä'». Jos näet »vuodattaminen» vaihdetaan toiseen sanaan, lukijalta häviää »mahdollisuus verrata tätä lausetta niihin teksteihin, joissa puhutaan Jumalan Hengen --, vihan --, ja laupeuden -- 'vuodattamisesta'. Jotta mahdollisuus säilyisi, on myös VT:n käännöksessä säilytettävä sama ilmaisu.» (Osamietintö 1975: 37, kurs. minun.)

Julkaistuissa VT:n käännösnahteissa komitean hurskas toive on toteutunut varsin vähäisessä määrin. Jes. 44:3 puhuu kyllä hengen vuodattamisesta. Muualla tästä kielikuvasta on luovuttu: Jes. 19:14 puhuu hämmennyksen hengen lähettämisestä, 32:15 hengen tulemisesta korkeudesta, Daniel 9:11 kirouksen kaatumisesta kansan päälle. On tietysti ajateltavissa, että systemaattisen tarkistuksen avulla »vuodattaminen» palautettaisiin näihin ja vastaaviin kohtiin. Menettely romuttaisi pian kuitenkin koko tähänastisen käännösstrategian. Jos järjestelmällisesti ryhdyttäisiin pitämään silmällä muidenkin UT:n sanontojen yhteyksiä VT:iin, jouduttaisiin ennen pitkää nostamaan vanha sanakonkordanssi uudelleen kunniaan. Yksi käännös ei voi ilmaista likimainkaan kaikkea, minkä kääntäjä toivoisi voivansa viestiä.

Miksi sen pitäisikään? Lukijahan ei enää ole yhden käännöksen varassa. Mikä estää käyttämästä vanhaa ja uutta suomenosta rinnan? Lukija, joka haluaa »itsenäisesti perehtyä tekstin teologiseen sisältöön» leksikaalisesta näkökulmasta (joka tietysti on vain yksi näkökulma), voi parhaiten tehdä sen KR:n avulla. Yksinkertaistaen voi sanoa: KR kertoo, mitä alkuteksti »sananomukaisesti» sanoo; RKK:n käännös kertoo, mitä se tarkoittaa.

Selvennyksiä

RKK onnistuu kauttaaltaan tuomaan alkutekstin ajatuksen entistä selvemmin esille. Hyvään tulokseen on usein päästy vähäisin keinoin, esim. lisäämällä puuttuva subjekti tai jokin pikkusana. Usein sananvalinta torjuu väärän mielikuvan. Kun KR sanoo Jumalasta, ettei hän »aina riitele» (Ps 103:9), lausuu uusi käännös: »Ei hän meitä iäti syytä.» KR:n hullunkurinen »ei polta sinua aurinko päivällä eikä kuu yöllä» on vaihtunut korrektiin käännökseen »päivällä ei aurinko vahingoita sinua eikä kuunvalo yöllä» (ajatus kuun vaarallisuudesta liittyyneen kansanomaisiin maagisiin käsityksiin, vrt. »kuunvaihetaitinen»). Kun Jeesus kehottaa oppilaitaan siellä missä heitä ei kuunnella pudistamaan pölyt jaloistaan »todistukseksi heille» (KR), selventää RKK oikein: »tämä on oleva todiste heitä vastaan» (Mark. 6:11).

Joskus selventäminen on ongelmallista (vrt. jo edellä Matt. 21:32). 2. Sam. 21 kertoo karusti, miten Saulin tekemä väärä piti hyvittää luovuttamalla hänen jälkeläisiään teloitettavaksi. Kahden surmatun äiti leiriytyi taivasalle vartioimaan ruumiita ja viipyi makuusijallaan »elonleikkuun alusta siihen asti, kunnes sade taivaasta vuoti heidän päällensä» (KR). RKK täsmentää: »elonkorjuun alusta syyssateiden tuloon asti». Selityksissä kerrotaan elonkorjuun alkavan huhtikuussa, »joten Rispa oleskeli vuorella ruumiita vartioimassa noin puoli vuotta».

Katsauksia

Tekstin on siis katsottu puhuvan normaaleista syysateista. Todennäköisesti vanha kertomus kuitenkin sisältää ajatuksen poikkeuksellisesta sateesta, jonka taivas lähettää Rispan uhrautuvan teon johdosta aikana, jolloin sateita ei normaalisti vielä ollut. RKK:n täydennys on uskalias.

Lauserakenne

Lauseet on pyritty rakentamaan suomen kannalta luonteviksi. Heprean lukuisat genetiivirakenteet on paljolti hajotettu esim. relatiivilauseiksi. »Vihastukseni kansa» on »kansa, joka on herättänyt vihani». »Annan lujat Daavidin armot» on vaihtunut ilmaukseen »lupaan teille kestävää uskollisuutta, niin kuin lupasin Daavidille».

Uusi käännös ei silti kokonaisuutena ole vanhaa monisanaisempi. Kertova esitys on päinvastoin usein jopa äärimmäisen tiivistä. Missä kuningas KR:n mukaan oli »käskenyntä niin ja sanonut: Älkää vastatko hänelle», siinä uusi käännös toteaa vain, että kuningas oli »kieltänyt heitä vastaamasta». Kun Daavid aikaisemmin »vielä vakuutti vannoen ja sanoi», hän RKK:n mukaan yksinkertaisesti »väitti». Tai verrattakoon jaetta 1. Sam. 20:23 eri käännöksissä. KR: »Ja mitä minä ja sinä olemme keskenämme puhuneet, sen todistaja meidän välillämme, minun ja sinun, on Herra iankaikkisesti.» RKK: »Mistä nyt olemme keskenämme sopineet, siitä Herra on ikuisena todistajana.» Tyylin tiivistyminen näkyy erityisen selvästi kiemuroiden katoamisena itämaisistä kohteliaisuusfraaseista (vrt. Harviainen 1983), esim. 1. Sam. 20:8. KR: »Tee siis laupeus palvelijallesi, koska olet ottanut palvelijasi Herran liittoon kanssasi.» RKK: »Näytä, että olet todella ystäväni! Olethan tehnyt kanssani liiton Herran nimessä.» Hannan sanat Eelille »salli palvelijattaresi saada armo sinun silmiesi edessä» kuuluvat nyt: »Minä kiitän sinua suopeudestasi!»

Näyttää siltä, että lauserakenteen puolesta uuden VT:n käännöksen suhde

KR:n tekstiin on suunnilleen samanlainen kuin UTN:n suhde KR:n Uuteen testamenttiin. Sitä vastoin RKK:n evankeliumit vaikuttavat jonkin verran koukeroisemmilta kuin toisaalta UTN:n evankeliumit, toisaalta RKK:n Samuelin kirjat. Verrattakoon jaetta Mark. 9:3 eri käännöksissä. KR: »Hänen vaatteensa tulivat hohtaviksi, niin ylen valkoisiksi, ettei kukaan vaateenvalkaisija maan päällä taida semmoiseksi valkaista.» UTN: »Hänen vaatteensa tulivat hohtaviksi, valkoisemmiksi kuin maan päällä kukaan voi valkaista.» RKK: »Hänen vaatteensa alkoivat hohtaa niin kirkkaan valkoisina, ettei kukaan vaateenvalkaisija maan päällä voi sellaista saada aikaan.»

Tyyli

Pyrkimys selkeyteen ei ole johtanut tyylin latistumiseen. Enkelien liturginen ylistys »pyhä, pyhä, pyhä on Herra Sebaot» jatkuu rytmisesti hienosti »Hänen kirkkautensa täyttää kaiken maan».

Katumuspsalmin 51 loppusanat ovat KR:ssa kyllä vaikuttavat: »Jumalalle kelpaava uhri on särjetty henki / särjettyjä ja murtunutta sydäntä et sinä, Jumala hylkää.» RKK saa kohdan kuulostamaan myös runoudelta: »Murtunut mieli on minun uhrini / särjettyä sydäntä et hylkää, Jumala.» RKK:n säkeistä puuttuva ajatus, että tämä uhri *kelpaa* Jumalalle, tulee esille edellisessä jakeessa, joten tyylin paraneminen ei ole tapahtunut asian kustannuksella.

Psalmeissa alkusointu ja rytmi näyttävät pitkälle määränneen sananvalintaa, esim. Ps. 36:6—7: »Herra, sinun *armoni* on avara kuin taivas -- Vanhurskautesi on valtava kuin vuoret --»; Ps. 103:17: »Polvesta polveen lastenlapsiin asti / ulottuu hänen uskollisuutensa kaikkiin --.» Saman sanan kääntäminen yhtäällä vanhurskaudeksi, toisaalla uskollisuudeksi johtunee tässä alkusoinnun tavoittelusta. Heprean sanat, joiden perinteiset perusvastineet ovat »armo», »totuus» ja »vanhurskaus», ovat paljolti synonyymisiä;

siksi menettelyä voi pitää oikeana ja onnistuneena.

Sanajärjestyksen muutos voi tehdä proosallisesta ilmauksesta runollisen. Kun KR toteaa »meidän elinpäivämme ovat seitsemänkymmentä vuotta», ilmaisee RKK saman: »seitsemänkymmentä on vuosiemme määrä» (Ps. 90:10). Toisaalta Naatanin sana Daavidille on juuri sanajärjestyksen takia KR:ssa mielestäni iskevempi kuin uudessa käännöksessä: KR »sinä olet se mies», RKK: »se mies olet sinä».

Sanaleikkejä on usein mahdotonta siirtää kohdekieleen. Komitea on klassisissa kohdissa yrittänyt parhaansa. KR tavoittelee Jes. 5:7 äänneaalailua: »Ja hän odotti *oikeutta*, mutta katso, tuli *oikeutumus* (sic!), ja *vanhurskautta*, mutta katso, tuli *vaikerrus*.» RKK on nimenomaan jälkiosassa puolisoituineen suhteellisen näppärä: »Hän odotti *oikeuden valtaa*, mutta kaikki oli *mielivaltaa*, hän tahtoi *vanhurskasta hallitusta*, mutta kuuli vain *katkeraa valitusta*.» Aamos 8: 2 perustuu siihen, että sama heprean sana merkitsee sekä »myöhäiskesää» että »loppua». RKK ilmaisee tämän siten, että Aamos näkee »korillisen *loppukesän* hedelmiä»; tästä käy ilmi: »*Loppu* on tullut kansalleni Israelille.» Tällä kertaa KR on yllättävän dynaaminen ratkaisussaan, kenties uutta käännöstä tyylikkäämpikin: »korillisen *kypsä* hedelmiä»; Israel on »*kypsä* saamaan loppunsa». Ainakin lukija huomaa vanhasta käännöksestä paremmin, että tekstissä on sanaleikki.

Huomattava edistysaskel on selvästi toisistaan poikkeavien tyyli-ilajien ilmaantuminen Raamatun kieleen. Jesajan teksti ei ole kauttaaltaan tasaisen juhlavaa vaan sisältää toisenlaisiakin sävyjä kuten jumalattomien iskevässä hokemassa »syödään ja juodaan, huomenna kuollaan». Aivan uuden ulottuvuuden suomalaisen raamatukieleen tuovat muutamat peittelemättömän pilkalliset jaksot. Tällainen on herkullinen kuvaus korkeaan arvoon eli »vahvaksi naulaksi» päässeen virkamiehen siivelle pyrkivistä sukulaisista: »Mutta ennen pitkää hänen varassaan riippuu

koko suuri suku, niin vesat kuin risutkin, kaikki kipot ja kapot pöytämajoista alkaen viimeiseen viiniruukkuun saakka, kunnes tulee päivä — jolloin lujaan paikkaan isketty vahva naula pettää.» Aamos julistaa KR:ssa: »kuulutakaa, julistakaa vapaaehtoisia lahjoja». RKK tavoittaa oikean ironisen sävyn: »Toitottakaa vapaaehtoisia lahjojanne niin että kuuluu!»

Ei ole harvinaista, että käännös on huomattavasti sujuvampi kuin alkuteksti. Ps. 90:17 sisältää alkutekstissä kömpelön toiston, jonka KR säilyttää vain »niin»-sanan lisäten: »Suo menestyä meille kättemme työn; niin, suo menestyä meidän kättemme työn.» RKK luo kauniin parallelismin: »anna töillemme menestys, siunaa kättemme työt». Varsin usein on muutettu persoonaa. Danielin synnintunnustuksessa (Dan. 9) puhutellaan Jumalaa välistä toisessa persoonassa, välistä hänestä puhutaan kolmannessa persoonassa. RKK on yhdenmukaistanut tekstin; »hänestä» on tullut »sinä». Komitean periaatekanta on, että »tekstiä voidaan varovasti silotella»; sopii kuitenkin kysyä, eikö esimerkkitapauksessa jo ole luisuttu »aiheettoman silottelun» puolelle (osamietintö 1975: 21, 20).

Komitea ansaitsee tunnustuksen siitä, että se on rohjennut poistaa epäsuomalaisen »Isä meidän» -ilmauksen. Tosin myöskään puhuttelu »Isämme, joka olet taivaissa» — jota muuten käytti jo UT 1912 — ei ole aivan luonteva. Eikö olisi kannattanut mennä askelta pitemmälle ja aloittaa rukous yksinkertaisesti sanoilla »Taivaallinen Isämme»? »Taivaallisesta Isästä» puhutaan Matt. 5:45, 6:1, 7:11, 21, eikä Matt. 6:9 alkutekstissä lainkaan poikkeaa näistä kohdista.

Seuraavia ilmauksia voi ehkä pitää tyylikkäänä. Kukkivaa autiomaata kuvaileva kaunis laulu päättyy toteamukseen »siellä missä hyeenat lepäilivät kasvaa silloin rantantakaislaa ja *papyrusta*». Käännös on epäilemättä kasviopillisesti oikea, mutta KR:n »ruokoa ja kaislaa» sopisi sävyyn paremmin ja olisi varmasti riittävä tarkka. Matt. 11:14 »uskokaa tai älkää» kuulostaa päivittelyltä. Saastainen

Katsauksia

henki lähtee (Mark. 1:26) »kamalasti kiljuen». »Juuri sydämestä^{hän} lähevät pahat ajatukset --» (Matt. 15:19) tuntuu kömpelöltä. Outoa on sekin, että taivaat »levähtivät» auki, kun Jeesus kastettiin. Matt. 7:9 ja 12:11 Jeesus käyttää kuulijaa hätkähdyttävän suoraan puhuttelevaa kysymystä »kuka teistä (on se mies, joka --)». Tässä on nähty nimenomaan hänelle ominainen puheparsi, jota voi käyttää yhtenä kriteerinä tradition alkuperäisintä kerrostumaa jäljitettäessä. Mielestäni sanontaa ei tarvitsisi lieventää tyyliin »ei kai kukaan teistä», »jos jollakulla teistä --» (RKK). UTN:n käännökset ovat näissä kohdissa yhtä aneemisia.

Persoonapronomit

Virittäjän toimitus (1933: 279) totesi aikoinaan KR:n Vanhasta testamentista: »Lausepainotonta persoonapronominia, joka raskauttaa esitystä tarpeettomilla sanoilla siten vetelöittäen tyyliä ja voi antaa aihetta vääriin käsityksiin ja tulkintoihin on — perinnäiseen epäsuomalaiseen uskonnollisen kielen tyyliin — käytetty valitettavan usein.» E. A. Tunkelo ja Lauri Hakulinen saivat aiheen palata asiaan UT:n käännosehdotuksen ilmestyttyä. Tunkelo totesi, että »painollisen ja painottoman persoonapronominin välinen ero on osittain hämärtynyt», kun komitean omaa periaatetta »välttää selittelevää, laventelevaa sanontaa» ei ole noudatettu persoonapronominien yhteydessä (1938: 400—401). Väliaikaiseksi jäänyt vuoden 1912 suomennosehdotus oli käyttänyt ylimääräisiä persoonapronomineja »sangen kohtuullisesti», mutta vuoden 1938 käännökseen niitä oli lisätty runsaasti. Hakulinen (1938: 401) laski, että yksistään Luukkaan evankeliumiin oli vuoden 1912 versioon verrattuna lisätty 203 ensimmäisen ja toisen persoonan pronominia. Kaiken kaikkiaan turhia pronomineja oli tässä evankeliumissa hänen mielestään kolmisensataa.

RKK:n uudessa käännökessä VT on persoonapronominien osalta kokonaan

uudistunut ja vastaa nyt Tunkelon ja Hakulisen esittämiä toivomuksia. Sitä vastoin uusi UT:n käänнос jatkaa paljolti »perinnäisen epäsuomalaista» linjaa. Tunkelo poimi Markuksen evankeliumista näytteeksi tusinan verran jakeita, joissa oli käytetty turhia pronomineja. RKK:n uusi käänнос on säilyttänyt näistä suurimman osan (ja myös UTN noin puolet). Jaksossa Matt. 25:34—46 KR käyttää lausepainotonta 1. persoonan pronominia 15 kertaa (minä olin alaston -- minä sairastin -- minä olin vankeudessa --). Vuoden 1912 UT:ssa niitä oli 9; RKK:n käännökessä vastaava luku on 13. UTN on tyytynyt viiteen. Mark. 14:25 RKK menettelee aivan kuten KR: »Totisesti, *minä* sanon teille: *minä* en enää maista...» Toisin UTN: »Vakuutan teille, etten enää juo --.»

Perinnäistä sanontaa »totisesti, minä sanon teille» Hakulinen piti »erikoisen häiritsevänä». Myös Osmo Ikola mainitsee sen esimerkkinä toistuvista kliseistä, »jotka ainakin muussa kielenkäytössä tuntuivat teennäisiltä» (1972: 333). »Totisesti»-sanan käyttöä voi kaikesti puolustaa sillä, ettei alkutekstikään ole normaalia kreikkaa; seemiläinen *amen* on siinä säilytetty sellaisenaan. Sen sijaan kreikkalaisestakin ilmauksesta puuttuvan persoonapronominin käyttö on todella turhaa ja häiritsevää. Asia on tietenkin toinen vuorisäärän antiteeseissä, joissa pronomini on painokas: teille on opetettu, mutta *minä* sanon --. Satunnaisesti myös RKK käyttää keveämpää ja idioomaattisempaa ilmausta: »kuulkaa, mitä sanon» (Mark. 9:13), vrt. KR: »mutta minä sanon teille»; »usko minua» (Matt. 5:26 — vaikka alkutekstissä nytkin on *amen!* Vrt. KR: »totisesti minä sanon sinulle»).

Jahve ja Messias

Monet uudet käännökset käyttävät arkaimmista Israelin Jumalasta erisnimeä *Jahve*. RKK:n suomennos pitää kiinni perinteisestä »Herrasta». Jo puoli vuosisa-

taa sitten orientalistimme Knut Tallqvist piti »omituisena ja kiusallisena», »että käännöksen lukija ei saa tietää mikä nimi VT:n jumalalla oikeastaan on». »Vain siitä syystä, että juutalaiset aikoinaan rupe-sivat välttämään Jahven nimen lausumista, ei toki meillä ole syytä iäti noudattaa samaa tapaa saatikka sitten poistaa nimi tekstistä» (1933: 101—102). Itse asiassa olisi melkein aiheellisempaa puhua kanaanilaisesta Baalista »Herrana», sillä hänen nimityksensä merkitsee juuri tätä; Jahve-nimen etymologia ja merkitys on epäselvä. Jumalan erisnimen kiertäminen tuo tekstiin modernisoivan vivahteen.

Eriyisen keinotekoiselta »Herra» tuntuu silloin, kun puhujina ovat filistealaiset, jotka eivät tietenkään tunnustaneet Jahven »herruutta»: »Mitä meidän pitäisi tehdä *Herran* arkulle?» Kerran toki RKK:kin joutuu paljastamaan salaisuuden: »Minä olen Herra, Jahve on minun nimeni» (Jes. 42:8). Irrallisena tapauksena tämä lause tuntuu oudolta. RKK poikkeaa kuitenkin edukseen KR:sta siinä, että se on luopunut väkinäisestä »Herra, Herra» -ilmauksesta kääntäen »Herra Jumala» tai vain »Herra» (hepreassa on »Herra Jahve»).

Toisaalta RKK:nkin käännös säilyttää nimen »Sebaot», joka ei oikeastaan ole erisnimi (vrt. Tallqvist 1933: 101—102), vaikka se jossain vaiheessa varmaan on sellaiseksi tajuttu. Alkuaan »Herra Sebaot» lienee ollut »(sota)joukkojen Jahve». Jos Jahve käännetään »Herraksi», olisi johdonmukaista kääntää myös »Sebaot» vaikkapa »Kaikkivaltiaaksi» (kuten Septuaginta tekeekin).

UT:n käännöksessä kreikan *Christos* on toisinaan »Messias», toisinaan »Kristus». Jeesus kysyy fariseuksilta: »Mitä te ajattelette Messiaasta?» (Matt. 22:41). Selityksissä todetaan: »Koska keskustelussa käsiteltiin juutalaisten messias-odotusta, komitea on tässä käyttänyt juutalaista termiä messias.» (Komitea ei ole vielä kyennyt ratkaisemaan, pitääkö se »messiasta» yleis- vai erisnimenä; myös Matt. 2:4 on käytetty pientä alkukirjainta.) Tällöin pitäisi »Messias»-termiä käyttää myös

ylipapin kysymyksessä Matt. 27:63, jossa nyt on »Kristus» (sen sijaan rinnakkaiskohdassa Mark. 14:61 on »Messias»); samoin pilkkaajien sanoissa Matt. 27:68. Koko periaate on kuitenkin ongelmallinen. Matteus pyrkii ohjelmallisesti osoittamaan, että Jeesus on juuri Israelin odotama »Messias». Onko koko evankeliumissa yhtään kohtaa, jossa *Christos*-nimi ei liittyisi »juutalaisten messias-odotukseen»?

Psalmikäännöksissä on jätetty kääntämättä sanat »halleluja» ja »hoosianna», jotka kuitenkin ovat aivan normaalia hepreaa (»kiittäkää Jahvea», »auta toki»). Toinen asia on, että ne on välttämätöntä säilyttää UT:ssa, jossa heprealaiset sanat esiintyvät sellaisinaan kreikankielisissä tekstissä.

Erisnimet

Komitean tapa käsitellä heprealaisia erisnimiä kummastuttaa minua. On toki selvää, ettei nimistön osalta voi noudattaa mitään johdonmukaista periaatetta vaan on pakko tehdä kompromisseja periaatteiden ja vakiintuneen käytännön välillä; olisi varmaan tarkoituksetonta esim. korvata kreikkalaistunut »Mooses» alkupe-räisemmällä muodolla »Mose». En kuitenkaan ymmärrä, miksi komitea väkisin haluaa muuttaa vakiintunutta käytäntöä korvaamalla heprean pitkät vokaalit suomessa lyhyillä: Jotam, Mikal, Jonathan. Tutuimmissa nimissä pitkät vokaalit on kuitenkin säilytetty: Daavid, Eeli, Iisai. 2. Sam. 9:12 esiintyy nyt hauskaasti »pieni poika, jonka nimi oli Mika». Mutta saammepa nähdä, esitteleekö komitea meille aikanaan Mika-nimisen profetaan. Tuskin; ainakin RKK epäjohdonmukaisesti puhuu profettaa *Aamoksesta*. Jesajan isänä kyllä esiintyy Amos. Erolle on annettu keinotekoinen selitys: nimet kirjoitetaan hepreassa eri tavoin. Hepreassa ero ei kuitenkaan ole vokaalissa vaan sitä edeltävässä kurkkuaänteessä (jota transkriptiossa ei ilmaista). UT:n puolella pitkien vokaalien kammo on vähentynyt:

Katsauksia

Mark. 15:34 esiintyy aramealainen sana »Jumala» hiukan koomisen näköisessä asussa *elooi*.

Enemmän tottumuskysymys on se, että hepreanmukaiset teoforiset nimet Ussija, Hiskija tuntuvat ainakin alkuun oudoilta (KR: Ussia, Hiskia). Tällä kertaa RKK on periaatteessa kyllä oikeassa: mainituissa nimissä esiintyy sama Jumalan nimeen viittaava *ja*-elementti kuin nimissä Jesaja ja Jekonja. Tällöin pitäisi kuitenkin Batsaban miehenä olla Urija eikä Uria, kuten RKK kirjoittaa; sen sijaan Jes. 8:2 esiintyy oikein pappi Urija. Mutta taas on kiintoisaa jäädä odottamaan, kuinka pitkälle johdonmukaisuus ulottuu: kirjoittaako RKK myös »Elija»? Evankeliumeissa esiintyy entiseen tapaan »Elia». Tätä voi perustella sillä, että se on kreikkalaistuneen nimen vastine (joskin johdonmukaisempi tällöin olisi »Elias», vrt. »Mooses», »Jeesus»). Ehkä samasta syystä VT:n Ussija onkin vanhanaikaisesti Ussia, kun hänet mainitaan UT:ssa. Mutta miksi sitten Matt. 23:35 esiintyvät Sakarja ja jopa Barakja? Luukkaan evankeliumin ilmestyessä näemme aikanaan, onko myös Kastajan isästä tullut Sakarja, mitä johdonmukaisuus vaatisi.

Markuksen käännöksessä esiintyy apostoli Filippus (3:18) mutta neljännesruhtinas Filippus (6:17). On perusteetonta kirjoittaa sama nimi eri tavoin, vaikka kyseessä ovatkin eri henkilöt. Oudolta tuntuu myös »Aleksandros» (Mark. 15:2). Danielin selityksissä komitea ei puhu »Aleksandros Suuresta»!

Periaatteen, että tiettyjen paikannimien yhteydessä käytetään nykylukijoille tuttua nimitystä, voi hyväksyä. Niinpä Aamos 1:5 heprean Aram on käännetty »Syyriaksi»; ratkaisun tueksi vedotaan vanhaan perinteeseen (jo Septuaginta). Johdonmukaisuuden vuoksi olisi myös Samuelin kirjoissa (mm. 2. Sam. 8:5) puhuttava syyrialaisista, kuten Septuaginta sielläkin tekee, Toisaalta ammonilaisten pääkaupunkia kutsutaan 2. Sam. 11 sen nykyisellä nimellä Amman mutta Aamoksen kirjassa vanhalla nimellä Rabba. Yhdenmukaistaminen on tässäkin

tarpeen.

Kun Jahve käännetään Herraksi ja Samuelin kirjojen heprealaista tekstiä korjataan Septuagintan pohjalta, olisi ehkä paikallaan luopua myös Saulin jälkeläisten halventavista nimityksistä Isboset ja Mefiboset. Sana *boset* tarkoittaa 'häpeää', ja sillä on jälkikäteen korvattu nimiin alkuun kuulunut *baal*-osa. Nimet välittävät siten kiintoisaa uskonnonhistoriallista informaatiota: vielä Saul ja Joonatan saattoivat antaa pojilleen nimen Baalin kunniaksi. Oikeat nimet ovat Iisbaal ja Meribbaal.

Epätarkkuuksia

Poimittakoon joitakin epätarkkoja tai virheellisiä yksityiskohtia. Dan. 5:2 ym. puhuu sievistellen hovin naisista, KR oikein sivuvaimoista. Toisaalta RKK sitä vastoin puhuu oikein Daavidin sivuvaimoista, joiden kanssa Absalom makasi. Kun Daavid palaa valtaan, nämä naisparat joutuvat pysymään »kuolemaansa asti eristettyinä, *elävän miehen leskinä*» (Sam. 20:3). RKK kääntää tässä samoin kuin KR. Ilmaus on naseva mutta asiallisesti tuskin oikea. Alkutekstin ilmaus on epäselvä; se tarkoittanee joko »eläen kuin lesket» tai »tullen leskiksi parhaassa iässään». Naiset olivat ikään kuin *Absalomin*, siis vainajan leskiä, eivät Daavidin. »Joka tunnustautuu minun *omakseni*» on arveluttavan vapaa käännös Matt. 10:32; po. tunnustautuu minuun tai tunnustaa minut. Käännöksessä »en tunne teitä» Matt. 7:23 menee vivahde hukkaan; tekstin mukaan Jeesus ei *koskaan* ole tuntenut kyseisiä ihmeidentekijöitä. Matt. 8:17 ei sanota »hän kantoi meidän tautimme, otti taakakseen meidän sairautemme», vaan: »Hän otti pois meidän sairautemme ja vei pois meidän tautimme». Jeesusta ei tässä kuvata sijaiskärsijänä vaan ihmeperantajana.

Matt. 4:23 RKK kääntää luistavasti: Jeesus »opetti *seudun* synagogissa». Käännös on väärä; ellei haluta säilyttää KR:n formaalia »*heidän* synagoogissaan»,

olisi kai sanottava UTN:n lailla »juutalaisten synagoogissa» (mikä tosin voi olla jo liiaksi sormella osoittava). Pronomini »heidän» särähtää näet jo alkutekstissä oudosti ja on varmaan tarkoituksellisesti tähän pantu: Matteus viittaa jo tässä distanssiin Jeesuksen ja »juutalaisten» välillä. Sama etäisyys ilmenee vuorisaarnan päätössanoissa, missä RKK on oikein säilyttänyt pronominin: »ei niin kuin *heidän* lainopettajansa». Aivan vastaava »heidän»-sana esiintyy Matt. 9:35 ja 12:9; näilläkin kerroilla RKK hukkaa oikean viivahteen (UTN lisää joka kerran oikean suuntaisesti »juutalaisten»). Periaateselvitetyksessään (osamietintö 1975: 18) komitea katsoo, että UTN:n tapaisissa »populaarikäännöksissä» mm. »sanoiin liittyvät assosiaatiot» saavat osakseen »vähemmän huomiota». Esimerkkimme osoittaa, että UTN säilyttää alkuperäisiä assosiaatioita välistä paremminkin kuin RKK:n käännös.

Kreikan sana *parabole* 'vertaus' on käännetty »arvoitukseksi» tai »arvoitukseksi puheeksi» Mark. 4:11 ja Matt. 15:15. Sananvalinnan kerrotaan perustuvan kreikan takana olevaan heprean ja aramean sanaan, jolla on myös 'arvoituksen' merkitys. Tämä pitää paikkansa. UT:n kääntäjän tehtävä on kuitenkin kreikkalaisen tekstin, ei sen taustaksi oletetun aramealaisen alkumuodon kääntäminen; jälkimmäisessä tapauksessa jouduttaisiin tuota pikaa pohjattomaan hypoteesien suohon. On siis syytä säilyttää »vertaus» myös noissa kohdissa.

Herran rukouksessa RKK jatkaa huonoa suomalaista käännöserinnettä, josta ei UTN:kaan ole päässyt irti: »anna meille velkamme anteeksi, niin kuin mekin *annamme* anteeksi--.» Alkutekstin aoristimuoto viittaa menneeseen aikaan: »niin kuin mekin *olemme antaneet* anteeksi» (vrt. jo Heikel 1902: 460—461). Ajatus, että Jumalan anteeksianto on riippuvainen ihmisen menettelystä, voi tuntua teologisesti arveluttavalta, mutta tämä ei riitä kielellisesti keinotekoisien käännöksen perusteluksi.

Edellä oli jo puhetta siitä, että saman

rukouksen »äläkä *anna* meidän joutua koetukseen» on epätarkka. Samansuuntaista sievistelyä esiintyy parissa Jesajan kirjan kohdassa. Jes. 63:17 on käännetty: »Miksi *päästät* meidät eksymään teiltäsi, miksi *annat* sydämemme paatua--?» (samaa tapaan KR). Olisi käännettävä »miksi eksytit», »miksi paadutit». Ajatus, että Jahve itse eksyttää ja paaduttaa ihmisen, esiintyy Raamatussa useita kertoja. Vielä suurempia vapauksia RKK on ottanut kohdassa Jes. 64:6, jonka KR kääntää alkutekstin mukaisesti: »Katso, sinä vihastuit, ja me jouduimme synnin alaisiksi.» Asioiden järjestys voi tuntua meidän logiikkamme vastaiselta, mutta mm. 2. Sam. 24:1 kuvaa Jahven toimintaa juuri näin. RKK kääntää ajatuksenkulun päälaelleen: »me teimme syntiä, ja sinä vihastuit!»

Kiusallisin kaikista uuden käännöksen virheistä on virhe, jonka komitea on tehnyt ilmeisen tahallaan. Jokainen tietää, ettei *alma* (Jes. 7:14) tarkoita koskematonta neitsyttä — tätä varten hepreassa on toinen sana — vaan ylimalkaan nuorta naista (sananlaskujen sepittäjän mielestä »ylen ihmeellisiin» asioihin kuuluvat »miehen jäljet nuoren naisen, *alma*, tykönä», Snl. 30:19!). Jo edellinen komitea ehdotti käännöstä »nuori nainen tulee raskaaksi», mutta kirkolliskokous palautti kohtaan perinteisen »neitsyen» (Puukko 1946: 398—399). Septuaginta on käyttänyt asianomaisessa kohdassa sanaa *parthenos*, jonka tavallisin merkitys on 'neitsyt'. Ongelma syntyy siitä, että Matteus lainaa jakeen Septuagintan mukaisena ja pitää sitä ennustuksena Jeesuksen neitseellisestä syntymästä.

Nykyinen komitea on harjoittanut itsetensuuria hyväksyessään »neitsyen» jo omaan ehdotukseensa; tekstinjälkeisissä selityksissä mainitaan oikeakin käännös. Ilmeisesti RKK on näin halunnut ostaa itselleen työrauhan. Tilannetta on ennakoitu jo käännöseriaatteissa, joihin on sisällytetty sopiva metodinen porsaanreikä. Komitea kysyy, onko käännettävä VT:n alkuperäinen ajatus vai »se tulkinta, joka sille on myöhemmin, esim. Uuden

Katsauksia

testamentin syntyaikana annettu». Se vastaa ratkovansa useita ongelmia »in casu *tarkoituksenmukaisuusnäkökohdista* läh-tien», »koska komitea kääntää Raamatua kirkon käyttöön» (osamietintö 1975: 15, kurs. minun). Ei kuitenkaan ole mitään asiallista syytä, miksi tavoitteena ei johdonmukaisesti voisi pitää sen ajatuksen kääntämistä, joka »tekstissä on todennäköisesti ollut sen syntyaikana». Tietenkään tätä ajatusta ei läheskään aina kyetä tavoittamaan, mutta oikea päätelmä ei ole, että ihanteesta olisi luovuttava. Ellei johdonmukaisesti haluta pyrkiä alkuperäisen ajatuksen kääntämiseen, ei kannata haaskata aikaa heprealaisen tekstin selvittelyyn lainkaan; käännettäköön sitten suoraan Vulgatasta!

Muulla komitea ei ole pitänyt ongelmallisena, että UT lainaa VT:n sanoja Septuagintan mukaisessa, heprealaisesta tekstistä poikkeavassa asussa: VT on käännetty masoreettisen tekstin, UT Septuagintan mukaan. Näin on tapahtunut esim. Ps. 118:23 ja Matt. 21:42. Komitea perustelee Matteuksen kohdan käännöstä, joka hiukan poikkeaa RKK:n psalmisuomennoksesta: »Kun evankelistan lainaama teksti on Septuagintan mukainen, komitea on säilyttänyt VT:sta poikkeavan käännöksen.» Juuri näin olisi pitänyt menetellä kohdissa Jes. 7:14 ja Matt. 1:23: edelliseen »nuori nainen», jälkimmäiseen »neitsyt».

Loppumietteitä

Julkaistuja käännösnäytteitä voi pitää melko onnistuneina. Uusi käännös on yleensä hyvää ja selkeää kieltä. Se on myös asian puolesta tarkkaa ja huolellista työtä; vain harvoissa tapauksissa tarkoituksenmukaisuus on syrjäyttänyt asiallisuuden. Erityisesti VT:n käännöksessä komitea on onnistunut hyvin. Myös UT:n osalta uusi suomennos merkitsee selvää parannusta Kirkkoraamattuun. UT:n käännöksessä ote kuitenkin on vanhoillisempi kuin VT:n käännöksessä, mitä ei liene aivan helppo perustella; pikemmin

voisi ajatella, että jos joissakin Raamatun osissa halutaan tietoisesti säilyttää arkaaisempi leima, tämä sitten olisi paikallaan vanhimmissa osissa. RKK:n evankeliumien perusteellinen arviointi käännössuorituksena vaatisi yksityiskohtaista vertaailua UTN-käännökseen. RKK:n työ poikkeaa »populaarikäännöksestä» vähemmän kuin olisi voinut luulla, eivätkä kaikki poikkeamat ole edistystä sen enempää tyylillisesti (persoonapronomit!) kuin asiallisestikaan.

Uusi käännös saattaa Raamatun uudella tavalla jokamiehen ulottuville. Itse pitäisin tärkeänä, ettei maallikkoja jätettäisi pelkän Raamatun varaan. Jopa tärkeämpää kuin antaa ihmisten käteen kielellisesti luistava Danielin kirjan teksti olisi antaa heille asiallista tietoa kirjan synnystä ja sanomasta. RKK:n Danielin kirjaan liitetyistä lyhyistäkin selityksistä ilmenee, että Pohjoisen kuningas kirjan 11. luvussa on Syyriän 164 eKr. kuollut Antiokhos Epifanes. Danielin kirja ei siis ennusta Neuvostoliiton hyökkäystä Israeliin 1900-luvulla! Tällaiset asiat ovat eksegetiikkaa tuntevalle itsestään selviä, jopa banaaleja, mutta suuri yleisö on neuvoton lahkonhenkisen sananselityksen edessä. Amerikasta kantautuvat tiedot fundamentalistisen raamatunselityksen poliittisista yhteyksistä osoittavat, ettei villi raamatuntulkinta ole harmiton kuriositeetti vaan sillä lietsotaan jopa ydinsotaa. Vähin, mitä voi toivoa, on että tuleviin uuden kirkkoraamatun laitoksiin liitettäisiin mukaan sentapaiset johdannot ja selitykset kuin julkaistuissa käännösnäytteissä on. Ehkä olisi myös kohtuullista odottaa, että kirkko käännöstyön lisäksi sijoittaisi edes komitean yhden vuoden toimisto- ja tarvikekulujen suuruisen summan kunnollisen yleistajuisen selityskirjallisuuden aikaansaamiseen — sellaisen, jossa asiallisuudesta livettäisiin mahdollisimman harvoin tarkoituksenmukaisuuteen. Niemenomaan VT:n kommentaarikirjallisuudesta on huutava pula.

HEIKKI RÄISÄNEN

LÄHTEET

RKK (Raamatunkäännöskomitea)

Aamoksen kirja. Helsinki 1977.

Daavidin lauluja ja historia. Kaksikymmentäyksi psalmia, Samuelin kirjat. Helsinki 1978.

Danielin kirja. Otava, Helsinki 1984.

Jesajan kirja, Saarnaajan kirja. Pieksämäki 1981.

Matteuksen evankeliumi, Markuksen evankeliumi. Pieksämäki 1983.

Osamietintö 1975: XXI varsinaisen kirkolliskokouksen asettaman raamatunkäännöskomitean osamietintö. Pieksämäki.

Muut

HARVIAINEN, TAPANI 1983: Finsk nyöversättning av Bibeln. — Svensk Exegetisk årsbok 48.

HEIKEL, I. A. 1902: Anteckningar till Bibelöversättningskomiténs översättning af Matthei evangelium till finska. — Teologinen Aikakauskirja 7.

IKOLA, OSMO 1972: Nykyaikaistettu Uusi testamentti. — Virittäjä 76.

KR = Kirkkoraamattu. Pyhä Raamattu: Vanha Testamentti, XI yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1933 käytäntöön ottama suomennos; Uusi Testamentti, XII yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1938 käytäntöön ottama suomennos.

PARVIO, EERO—THILILÄ, OSMO—KOSKENNIEMI, HEIKKI 1973: Raamatunkään-

nös on arka asia. Puheenvuoroja Raamatun suomennostyön nykyvaiheessa. Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys.

PUUKKO, A. F. 1946: Suomalainen Raamattumme. Mikael Agricolasta uuteen Kirkkoraamattuun. Otava, Helsinki.

RINTALA, ESKO 1972: Uuden testamentin suomennoksen käännösperiaatteista. — Virittäjä 76.

RÄISÄNEN, HEIKKI 1972: »Uusi testamentti nykysuomeksi». Piirteitä käännöstä vasta. — Virittäjä 76.

— 1973: UTN ja rabies theologorum. — Teologinen Aikakauskirja 78.

TALLQVIST, KNUT 1933: Vanhan Testamentin uusi suomennos. — Teologinen Aikakauskirja 38.

TOIVANEN, AARNE 1975: Raamatunsuomennos ja sen hinta. — Helsingin Sanomat 28.6.

TUNKELO, E. A. 1938: Raamatun-suomen kehittämissuunnasta. — Virittäjä 42.

T[UNKELO], E. A.—H[AKULINEN], L[AURI] 1938: Persoonapronominit uusimassa Uuden Testamentin suomennoksessa. — Virittäjä 42.

UT 1912 = Uusi Testamentti. Suomalaisen raamatunkäännöskomitean tekemä käännösehdotus. Porvoo.

UTN = Uusi testamentti nykysuomeksi. Helsinki 1972.

VIRITTÄJÄN TOIMITUS 1933: Vanhan Testamentin uusi suomennos. — Virittäjä 37.